

Nr 51

Av herr Holmberg m. fl., om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring.

(Lika lydande med motion nr 37 i Första kammaren)

Endast hälften av löntagarna i Sverige är arbetslöshetsförsäkrade. Om man skall bereda även den andra hälften ett liknande skydd, torde endast den utvägen stå till buds att göra försäkringen obligatorisk. Till denna uppfattning kom socialvårdskommittén efter den undersökning som redovisades 1948, och samma slutsats har dragits av de sakkunniga som nyligen framlagt ett betänkande med förslag till vissa ändringar av förordningen om arbetslöshetsförsäkring (1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning, SOU 1963: 40).

Den sistnämnda utredningen anser sig förhindrad av sina direktiv att ta ställning till ett obligatorium eller inte. Trots ofullständigt material för en bedömning av denna fråga, har kommittémajoriteten emellertid intagit en negativ hållning till en allmän försäkring. En av utredningens ledamöter, herr Fälldin, har däremot pläderat för en sådan försäkringsform.

Det är också vår mening att denna fråga bör prövas på nytt genom en kompletterande utredning om ekonomiskt skydd för alla som förlorar sin inkomst genom arbetslöshet. I överensstämmelse med den kommunistiska gruppens riksdagsförslag om lagstadgad rätt till arbete delar vi herr Fälldins mening att arbetslöshetsförsäkringen skall fungera som ett allmänt skydd och som ett instrument även för att utnyttja mesta möjliga av tillgänglig arbetskraft.

Enligt vår mening har utredningen ingen saklig grund för sin hypotes om stora grupper anställda som har "ringa arbetslöshetsrisk" eller ingen sådan risk alls och därför inte behöver något försäkringsskydd. Det är bekant att risken är olika i skilda yrken, men det är föga tröst för dem som verkligen blir arbetslösa att det finns andra i deras fack som inte drabbats av samma öde. För övrigt är det en ohållbar metod kommittén använder när den tar vårt lands säregna arbetsmarknadsläge under en långvarig högkonjunktur som utgångspunkt för bedömning av arbetslöshetsriskerna i framtiden. Erfarenheterna från kapitalismens ekonomiska kriser visar att även "säkra" områden kan drabbas av förödande slag. Därtill kommer att industriens och jordbrukets strukturförändringar även under en högkonjunktur kan åstadkomma stora rubbningar i sysselsättningsläget för hela landsdelar och

näringsgrenar. Internationella monopolaktioner och liknanden konkurrensåtgärder av hela statsblock är andra faktorer som plötsligt kan ställa oss inför arbetslöshetsproblem av ett helt annat slag än de som kommittén beskriver.

I diskussionen om för- och nackdelar av allmän försäkring har utredningen även själv givit exempel på hur otillfredsställande den nuvarande försäkringen är. En allmän arbetslöshetskassa skulle komma att bestå av medlemmar med relativt stor arbetslöshetsrisk; förmodligen skulle den därför fordra generösare statsbidrag och förorsaka stora administrativa svårigheter, skriver utredningen. Huvudargumentet är alltså byggt på omsorger för kostnader och förvaltningstekniska problem. Men detta är ju inte sakliga invändningar mot obligatorisk försäkring utan snarare en bekräftelse på att behovet av effektivare försäkringsskydd är mycket stort. Det alternativ som utredningen har att bjuda dem som har "stor arbetslöshetsrisk" men står utanför försäkringen är antingen svält eller socialvård, men accepterar man ett sådant betraktelsesätt är man fjärran från de principer som påstått vara vägledande för socialförsäkringarna över huvud taget.

Minst sagt märkligt är att utredningen nöjt sig med ett besked från RLF att det bland jordbrukarna inte finns några arbetslöshetsproblem. På detta sätt kan man visserligen konstruera ett reducerat behov av arbetslöshetsersättning, men fakta talar ett annat språk. Särskilt inom vissa landsdelar har stora jordbrukargrupper sett sig tvingade av ekonomiska skäl att överge sin hittillsvarande sysselsättning utan att ha någon garanti för stadigarvarande arbete i fortsättningen. Andra drar sig fram på sina jordbruk utan att längre ha den möjlighet till kombination av småjordbruk och skogsarbete som varit den vanliga lösningen framför allt i Norrland innan skogsförelagen alltmera övergick till maskindrift och heltidsanställning av skogsarbetare. En utredning för några år sedan i Norrbotten visade att länets jordbrukare genomsnittligt hade en arbetslöshet av två månader per år i skarven mellan olika arbetstillfällen. Efter den förändring som skett sedan dess inom skogsdriften i områden med småbruk är det troligt att den sortens arbetslöshetsperioder blivit ännu längre även om antalet jordbrukare i denna situation inte längre är lika stort.

För andra grupper av säsongarbetande vill utredningen att man skall bereda kassorna möjlighet att "efter eget bedömande upphäva eller bibehålla säsongbegränsningsbestämmelserna". Huruvida detta skulle leda till bättre försäkringsskydd för de jordbrukare som under långa tider kan bli arbetslösa är helt ovisst. Men även i övrigt kan man befara att kassorna, till följd av försäkringsbestämmelsernas ekonomiska konsekvenser, fortsätter med ett system som innebär att säsongarbetare utestängs från ersättning under perioder när de har största arbetslöshetsriskerna.

Även andra småföretagare än jordbrukare befinner sig i en sådan situa-

tion att den fortgående koncentrationen av kapital och företag kan utsätta dem för arbetslöshet. Den omständigheten att det hittills bara är en sådan företagargrupp — yrkesfiskarna — som använt sig av möjligheten att få dispens från nuvarande förordningen om arbetslöshetskassor utgör ingen grund för påståendet att det saknas intresse för arbetslöshetsförsäkring inom andra liknande grupper. Av det material som utredningen själv redovisat framgår, att det är *nuvarande* bestämmelser som anses utgöra ett väsentligt hinder. Svenska industriföreningen förklarar exempelvis att saken kanske skulle komma att bedömas annorlunda om det fanns en särskild kassa för företagare.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är situationen för de nära 16 000 hemarbetarna. Dessa är i hög grad utsatta för arbetslöshetsrisk men icke försäkrade. En undersökning har visat att 86 procent av hemarbetarna är gifta kvinnor, men för dem har utredningen icke kunnat finna någon form av försäkring med bibehållande av nuvarande bestämmelser. En förbättring för *hemarbetande män och ensamstående kvinnor* skulle kunna ske, anser utredningen, om man anordnade en individuell behovsprövning, men detta vill utredningen med rätta inte rekommendera av principiella skäl.

Därmed har utredningen snuddat vid ett arbetslöshetsproblem av stor räckvidd, nämligen frågan om försäkringsskydd för kvinnor som är arbetslösa i den meningen att de vill ha förvärvsarbete och behöver det för sin försörjning men inte kunnat få sådant arbete.

Hur stor denna grupp är vet man inte, därför att dessa arbetslösa inte tas med i arbetsförmedlingarnas verksamhet. Däremot har det i prognoser om industriutvecklingen i vårt land beräknats att man skall kunna värva ytterligare 200 000 gifta kvinnor för förvärvsarbete. Därav framgår att det handlar om en mycket stor grupp.

Det är en av lokaliseringspolitikens viktigaste frågor hur denna väldiga tillgång av arbetskraft skall kunna utnyttjas, men detta skall vi inte beröra nu. Men gentemot dem som i likhet med utredningen om arbetslöshetsförsäkringen helt förbigår denna fråga vill vi deklarerera att dessa arbetslösa kvinnor inte får ställas på undantag i fråga om rätten till ersättning vid arbetslöshet. Utöver förlusten av arbetsinkomst därför att de av familjeskäl eller andra förhållanden är bundna till orter med otillräcklig arbetstillgång måste de nu också avstå från arbetslöshetsersättning och en del andra sociala förmåner.

Dessa allvarliga avsteg från principen om medborgarnas demokratiska likställighet beror på att statsmakterna inte löst frågan om full sysselsättning och lagstadgad rätt till arbete. Men så mycket större anledning är det därför att bereda dessa grupper åtminstone den form av trygghet som arbetslöshetsersättningen utgör.

Under hänvisning till vad sålunda anförts föreslår undertecknade,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan komplettering av hittills verkställda utredningar om arbetslöshetsförsäkring att förslag om allmän sådan försäkring kan föreläggas 1965 års riksdag.

Stockholm i januari 1964

Helmer Holmberg

H. Hagberg

Gunvor Ryding

Henning Nilsson